

skribbel[®]

Verantwoording

METHODIEK ONTWIKKELD DOOR **EDUCTO**

Methodische onderbouwing Skribbel®

Waarom de naam Skribbel®?

De naam Skribbel® straalt positivisme uit, heeft geen negatieve connotaties ten aanzien van dyslexie en dyslexiebehandeling en het roept associaties op met lezen en taal. De naam Skribbel® doet de meeste mensen direct denken aan krabbelen of aan Scrabble – het woordspel bij uitstek. Het gaat over letters, spellen en taal. Krabbelen (to scribble) heeft met schrijven te maken. Voor ouders zijn lezen en schrijven onlosmakelijk met elkaar verbonden. Kinderen vinden Skribbel® leuk. Ze zien zichzelf “Skribbelen”®.

De ontwikkelde methodiek Skribbel® is een doorontwikkeling op een en uitbreiding van de eerder gebruikte behandelmethodie van Leestalent/ 12-learn, namelijk EBOS®. Gedurende het proces van ontwikkeling en door het ontwerp van content en werkvormen, is een structuur van modules en bijbehorende inhoud tot stand gekomen. Door een combinatie van methodische en theoretische principes – en uiteraard gebruik maken van evidence- based werkvormen – is vervolgens de basis gelegd voor het ontwerp en de inhoud van het nieuwe behandelprogramma Skribbel®.

Technische omschrijving methodiek¹

‘Skribbel® is orthodidactische dyslexiebehandeling met een taalwetenschappelijke benadering. Er wordt gebruik gemaakt van een strategisch, interactieve taalmethodiek met een zwaar accent op communicatieve middelen’.

Strategisch-interactieve taaldidactiek

De uitgangspunten van een strategische en interactieve taaldidactiek zijn sociaal, betekenisvol en strategisch leren. Kinderen ontwikkelen vaardigheden beter als ze de onderliggende principes, schema’s of strategieën kennen. En het leren vindt plaats in interactie met elkaar. Bij uitstek is Skribbel® op deze wijze ingericht.

Effectieve leermethodiek: Effectieve directe instructie (EDI)

Leestalent wil bij haar behandelmethodiek Skribbel® uitgaan van een basisstructuur die door iedere behandelaar van Leestalent wordt aangehouden tijdens een behandelsessie. Daarnaast moet deze basisstructuur effectieve resultaten opleveren binnen de behandeling van haar cliënten. Er is daarom gekozen om het “Effectieve directe instructiemodel” (EDI) als basisprincipe voor Skribbel® te hanteren.

Het EDI-model wordt uitgebreid omschreven in het boek van John Hollingsworth @Silvia Ybarra². Het EDI-model is een bewezen aanpak van instructie, waarbij de leerkracht (de behandelaar) een sturende rol vervult en de verantwoordelijkheid stapsgewijs overdraagt aan de leerlingen (de cliënten van de behandelaar). Deze aanpak dient volgens hen als kompas om het leren van alle leerlingen te verbeteren.

¹ Bij de keuze van de technische omschrijving zijn drie onderwerpen relevant: 1) de algemene omschrijving, 2) type taalmethodiek, 3) wetenschappelijke inslag

² Wil je je verder verdiepen in wat EDI is dan raden we dit boek aan:

John Hollingsworth & Silvia Ybarra, *Expliciete Directe Instructie*, Nederlandse vertaling en bewerking 2015: Marcel Schmeier, Uitgeverij Pica, ISBN 978 94 918 0633 9

Hollingsworth @Ybarra geven 5 kenmerken waaraan een goede (behandel-) instructie zou moeten voldoen, namelijk:

- 1) De aanpak is effectief (leerlingen leren goed) en efficiënt (leerlingen leren snel).
- 2) De aanpak is bewezen effectief.
- 3) De aanpak maakt het mogelijk om een les goed voor te bereiden volgens heldere uitgangspunten.
- 4) De aanpak kan gebruikt worden voor alle vakgebieden, leeftijden en groepen.
- 5) De aanpak zorgt ervoor dat veruit de meeste leerlingen de gestelde doelen behalen.

Een EDI-les bestaat uit een aantal vaste lesonderdelen, aangevuld met vaststaande technieken. Het doel is om de leerstof zo succesvol mogelijk aan te bieden, aan zowel de sterke, de gemiddelde als de zwakke leerlingen.

Een EDI-les bestaat uit de volgende onderdelen:

- **Lesdoel bepalen:** Hierin staat duidelijk beschreven wat de leerlingen aan het eind van de les moeten weten of kunnen. Het lesdoel wordt expliciet gedeeld met de leerlingen door dit op het bord te schrijven en samen te lezen. De oefenstof van de zelfstandige verwerking moet aansluiten op het lesdoel.
- **Activeren van voorkennis:** Er wordt een opdracht aan de leerlingen gegeven die aansluit bij de te geven les, maar waarvoor de benodigde kennis reeds bij hen aanwezig is. Kennis wordt hierdoor vanuit het langetermijngeheugen in het werkgeheugen geplaatst, zodat hierop de nieuwe kennis kan worden gebouwd.
- **Onderwijzen van het concept:** De begrippen die in het lesdoel staan beschreven, worden uitgelegd.
- **Onderwijzen van de vaardigheid:** De stappen die nodig zijn om de in het lesdoel beschreven vaardigheden goed uit te voeren, worden aangeleerd.
- **Belang van de les:** Het belang van de les wordt verduidelijkt voor de leerlingen.
- **Begeleide inoefening:** De leerlingen nemen het verwoorden en het toepassen van de leerstof over, terwijl voortdurend wordt gecontroleerd of ze het correct doen en begrijpen.
- **Lesafsluiting:** De leerlingen maken opdrachten of beantwoorden vragen om te laten zien dat ze de begrippen en vaardigheden van het lesdoel beheersen. Pas daarna mogen ze door naar de fase van de zelfstandige verwerking. Dit om verkeerd inslijpen te voorkomen en om het zelfstandig oefenen effectiever te laten zijn.
- **Zelfstandige verwerking:** De leerlingen oefenen zelfstandig met de in het lesdoel beschreven begrippen en vaardigheden.
- **Verlengde instructie:** De leerlingen die zich de leerstof tijdens de lesafsluiting nog onvoldoende eigen hebben gemaakt, volgen tijdens de zelfstandige verwerking een verlengde instructie met de leerkracht.

Een EDI-les bevat daarnaast enkele vaststaande technieken. Deze technieken behoren niet specifiek tot één bepaald lesonderdeel, maar kunnen bij de verschillende lesonderdelen worden toegepast.

- *Controleren van begrip: Tijdens* het lesgeven wordt voortdurend gecontroleerd of alle leerlingen ook écht tot leren komen. Hierdoor is het mogelijk meteen directe feedback te geven en tijdig in te grijpen als er fouten gemaakt worden. Doordat je als begeleider telkens kort uitlegt en terugvraagt, zorg je dat kinderen succeservaringen opdoen en daarnaast is het voor de leerkracht motiverend goede antwoorden te horen en het effect van een les terug te zien.

Het controleren van begrip wordt uitgevoerd aan de hand van 6 stappen namelijk; het geven van de instructie, het stellen van vragen over de leerstof, de leerlingen denktijd bieden, willekeurig beurten geven, luisteren en vervolgens feedback geven. Door het gebruik van wisbordjes kan een leerkracht gemakkelijk het begrip van een gehele klas in één keer controleren.

- *Uitleggen:* Lesgeven door te vertellen.
- *Voordoan:* lesgeven door gebruik te maken van voorwerpen.
- *Hardop denken:* Lesgeven door hardop te denken en de leerlingen zodoende te laten zien hoe een expert het probleem aanpakt. Dit wordt ook wel “modellen’ genoemd.

Effectieve directe instructie (EDI) en Skribbel®

Educto heeft de bewezen methodiek “Effectieve directe instructie” voor haar label Leestalent structureel verweven in de behandelmethodiek Skribbel®. Dit betekent dat een behandelaar bij iedere behandelmodule standaard de verschillende stappen van het EDI-model met zijn/haar cliënt doorloopt. Omdat de terminologie van het EDI-model, zoals door Hollingsworth & Ybarra wordt gehanteerd meer abstract zijn voor lagere schoolkinderen heeft Leestalent gekozen voor meer simpele omschrijvingen van de verschillende fasen van het EDI-model. Deze zijn voor de cliënten van Leestalent makkelijker te begrijpen maar dekken wel de inhoud van deze EDI-fases. Daarbij zijn deze fasen goed herkenbaar in elke behandelmodule, omdat ze bij iedere behandelmodule op een zelfde wijze terugkomen.

De structuur van elke behandelmodule van Skribbel® ziet er als volgt uit:

- **Wat heb je geleerd?:** In deze fase wordt het huiswerk van de vorige les besproken. Hoe is het gegaan? Wat vindt de cliënt moeilijk?
- **Wat ga je leren?:** Deze stap komt overeen met het bepalen van het lesdoel binnen het EDI-model.
- **Wat weet je al?:** Deze stap komt overeen met het activeren van voorkennis binnen het EDI-model. Hiervoor wordt maximaal 5 minuten per sessie besteed.
- **Uitleg:** Deze stap komt overeen met de instructie binnen het EDI-model. Er wordt gebruik gemaakt van de technieken ‘uitleggen’, ‘voordoan’ en ‘hardop denken’. Er wordt feedback gegeven aan de cliënt door ‘herhalen’, ‘aanvullen’ en ‘uitleggen’.
- **Samen oefenen:** Deze stap komt overeen met het begeleiden in oefenen binnen het EDI-model.
- **Wat heb je geleerd?:** Deze stap komt overeen met de lesafsluiting binnen het EDI-model.

- **Wat ga je nu doen?:** Deze stap komt overeen met de zelfstandige verwerking binnen het EDI-model.

Tijdens iedere fase van het EDI-model zal elke behandelaar moeten controleren of zijn/haar cliënt de betreffende fase zodanig goed begrepen heeft dat overgegaan kan worden naar een volgende fase. Iedere leerling/cliënt kan alleen goede vooruitgang boeken bij het leren als alle fases goed en in een juiste volgorde zijn doorlopen en een leerling de stof en/of vaardigheden van een bepaalde fase voor minimaal 80% onder de knie heeft.

Om haar behandelaars hierbij te ondersteunen heeft Leestalent voor iedere behandelaar een EDI-hulpkaart ontwikkeld. Deze hulpkaart heeft als doel dat alle behandelaars op een uniforme wijze een sessie uitvoeren, waarbij nog wel ruimte is voor ieders persoonlijke invulling van een sessie. De hulpkaart geeft de behandelaar daarnaast een ruggensteun door voorbeeldvragen te formuleren die een behandelaar in elke fase van het EDI-model aan zijn/haar cliënt kan stellen om na te gaan en te beoordelen of er sprake is van begrip. Iedere behandelaar van Leestalent heeft dan ook een EDI-hulpkaart tot zijn/haar beschikking.

Spellinginstructie

Een spellingstrategie is een manier die een speller gebruikt om tot de juiste schrijfwijze van woorden te komen. Indien het spellen niet automatisch verloopt en er een denkhandeling aan te pas moet komen spreken we van een (indirecte) spellingstrategie. Hierbij is er de volgende onderverdeling van strategieën:

- Fonologische strategie
- Woordbeeldstrategie
- Regelstrategie
- Analogiestrategie
- Hulpstrategie

Dit rijtje start met de meest logische/ gebruikelijke. Binnen Skribbel® is gekozen voor een aanpak die bij al deze strategieën past.

In sommige (vooral de oudere) spellingmethoden die op school gebruikt worden, ligt de nadruk sterk op één instructieprincipe. Vooral visuele inprenting was jarenlang dominant in het onderwijs (woordrijtjes stampen). Deze methode bleek vooral nadelig te zijn voor taalzwakke leerlingen, die minder goed woordbeelden in hun hoofd kunnen opslaan. Volgens de huidige inzichten is het flexibel gebruik van strategieën beter. In veel nieuwe methodes zien we dan ook dat er *per spellingcategorie* wordt gekozen voor een passende strategie. Met de nieuwe inzichten deden ook voorbeeldwoorden en herkenningssymbolen bij een specifieke strategie hun intrede. Deze gemengde benadering is terug te vinden in vrijwel alle moderne taalmethodes en dus ook in Skribbel®.

Aansluiting Skribbel® bij kwaliteitsprotocollen en standaarden.

Het Protocol Dyslexie Diagnose & Behandeling 2.0 uit 2013 (PDDB 2.0, 2013) schetst de kaders waaraan goede diagnostiek en behandeling voor ernstige, enkelvoudige dyslexie volgens de huidige stand van de wetenschap dient te voldoen. Het Nederlands Kwaliteitsinstituut (NKD) is eigenaar van het PDDB 2.0.

Aanvullend aan dit protocol is eveneens de brochure van de Stichting Dyslexie Nederland³ beschikbaar die geldt als belangrijke leidraad voor (handelingsgerichte) diagnostiek en behandeling van dyslexie. De methode Skribbel®, ontworpen door Leestalent, voldoet aan de kaders die beide protocollen stellen.

Die criteria voor 'best practice' behandeling zijn⁴:

1. gaat uit van een specifiek probleem met technisch lezen/spellen van woorden
2. gaat uit van een specifiek taalverwerkingsprobleem, veelal fonologisch van aard
3. richt zich op lezen en spellen afzonderlijk en geïntegreerd
4. richt zich op gekoppelde verwerking van spraakklanken en letters/woorden
5. gebruikt specialistische leestraining in de vorm van tijd gecontroleerde visuele woordherkenning
6. bestaat uit inhoudelijke modules, die planmatig en systematisch zijn opgebouwd
7. is in principe hetzelfde voor iedereen met aandacht voor individuele kenmerken
8. is geïmplementeerd in een programma dat vrijwel altijd computerondersteund zal worden aangeboden.

Hieronder worden de gestelde criteria nader uitgewerkt:

'Best practice' behandeling:

1) gaat uit van een specifiek probleem met technisch lezen/spellen van woorden

Bij het leren lezen leert men orthografieën (klank-tekenkoppelingen) automatiseren. Het proces van automatiseren gebeurt in verschillende fasen, waarbij kinderen eerst heel bewust letter voor letter leren lezen, daarna woorden leren vormen van deze letters om vervolgens hele zinnen te kunnen verwerken. Gaandeweg treedt er een automatisme op in dit proces. Bij dyslectische kinderen zien we vooral problemen bij de klank-tekenkoppelingen (fonemisch bewustzijn), maar ook bij het automatiseren zelf⁵.

Om goed te kunnen lezen en spellen is het dus belangrijk dat de relatie tussen de letters en de klanken wordt doorzien. De methode Skribbel® van Leestalent speelt hierop in door voor de diverse deelgebieden van het lezen en spellen instructiefilmpjes en werkvormen te ontwikkelen ontwikkeld. Zo geeft Skribbel® aan de hand van deze instructiefilmpjes aandacht aan het technisch lezen van

³ Brochure SDN 'Diagnose en behandeling van Dyslexie' (2016):

http://www.stichtingdyslexienederland.nl/media/1643/dyslexie_diagnostiek%20en%20behandeling_2016.pdf

⁴ Uit "Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling 2.0" (2013)

⁵ Uit "Dyslexie; Subcategoriseren op grond van neurologische verschillen?", Wildhagen (2010)

klankgroepwoorden, zijn er oefeningen op het gebied van het automatiseren (bv. flitsen en woordrijen) en wordt leerlingen geleerd gebruik te maken van analogieën bij het toepassen van spellingsregels.

2) gaat uit van een specifiek taalverwerkingsprobleem, veelal fonologisch van aard

Het fonologisch principe – een foneem (klank) weergeven door een grafeem (letter) – is de basis van de Nederlandse spelling. Je schrijft het woord zoals het klinkt. Kinderen leren deze basis aan het begin van het lees- en spellingonderwijs. Het fonemisch bewustzijn van kinderen met dyslexie is minder goed ontwikkeld, wat leidt tot slechte woordherkenning.

Skribbel® start bij het oefenen daarom ook bij deze basis van het lees-en spellingsproces. Zo wordt uitgelegd waar de begrippen klinkers en medeklinkers voor staan en hoe we de klanken in het Nederlands indelen. Voor alle tweetekensklanken en de voor dyslecten lastige klank-tekenkoppelingen (d/b, v/f, s/z) zijn bovendien een hulpkaarten en letterfilmplaatjes gemaakt om een cliënt te ondersteunen bij het aanleren van de verschillende klank-tekenkoppelingen.

Nadat de basisspelling met een eenduidige klank-tekenkoppeling is doorlopen, worden de eerste spellingsregels geïntroduceerd. Hierbij houdt Skribbel® rekening met de volgorde van aanbod volgens de meest gangbare taalmethodes die op de basisschool gebruikt worden.

Bij Skribbel® is het fonologisch principe leidend voor de uitleg van regels. Daarom wordt er ook gewerkt met uitleg op basis van klankgroepen (spellen op basis van wat je hoort) en niet op basis van lettergrepen (spellen op basis van wat je ziet).

3) richt zich op lezen en spellen afzonderlijk en geïntegreerd

Lezen en schrijven zijn met elkaar verbonden. Skribbel® geeft daarom ook aandacht aan het geïntegreerd oefenen. In de leesoefeningen worden woorden geoefend die ook in de geoefende spellingscategorie aan bod zijn gekomen. Een concreet voorbeeld van geïntegreerd oefenen in Skribbel® zijn de markeeropdrachten. Dit zijn oefeningen waarin een bepaalde spellingscategorie herkend moet worden in een leestekst. Naast de spellingsopdracht wordt hiermee ook het ‘herhaald lezen’ geoefend.

4) richt zich op gekoppelde verwerking van spraakklanken en letters/woorden

Het herkennen van de verschillende klank-tekenkoppelingen betekent nog niet dat diverse klanken achter elkaar ook automatisch vlot gelezen kunnen worden. Veel dyslectische leerlingen die nog in het aanvankelijk niveau van spellen en lezen zitten hebben moeite om woorden in zijn geheel te lezen. Zo hebben ze moeite om de eerste letters van een woord in hun hoofd ‘vast’ te houden bij het lezen, waardoor ze snel overgaan op het spellend lezen. Om dit tegen te gaan wordt, voor cliënten die hierbij baat kunnen hebben, bij Skribbel® gebruik gemaakt van de techniek van het zingend lezen (ook wel sleeplezen of kauwgomlezen genoemd). Bij het zingend lezen wordt het woord niet in aparte stukjes opgebroken, maar worden letterklanken juist lang aangehouden. Tijdens het aanhouden van de klank kan het kind vooruitkijken naar de volgende klank en deze er ‘vloeiend’ aan vast plakken. Het woordje /maan/ wordt dan niet meer spellend gelezen, maar als mmmmaaaaaannn.

Bij het gevorderd lezen en schrijven komt er steeds meer nadruk te liggen op tekstbegrip en prosodie (Prosodie is in de fonologie het ritme, de klemtoon en de intonatie van de stem bij het uitspreken van een zin of zinsdeel). Goed technisch lezen is natuurlijk belangrijk, maar het leidt niet automatisch tot meer begrip van een tekst. Om tekstbegrip te ontwikkelen wordt er naast het digitale aanbod van Skribbel® ook altijd gewerkt met normale leesboeken waar de behandelaar samen met de leerling in leest. De eerste begeleidingssessie zal een kind geholpen worden met het uitkiezen van een leesboek. Het kind oefent op het hoogste instructieniveau. In Skribbel® kan dit niveau aangegeven worden waarna de cliënt een keuzelijst krijgt met geschikte leesboeken. Bij het lezen ligt daarbij eerst de focus op het goed verklanken van de letters en woorden. Daarna zal het begrijpen van wat je leest ook een steeds belangrijkere rol gaan spelen. De vrije schrijfo opdrachten bij de boeken is een voorbeeld om tekstbegrip aan spelling te koppelen.

5) gebruikt specialistische leestraining in de vorm van tijd gecontroleerde visuele woordherkenning

Voor het automatiseren is het oefenen van het lezen van woorden belangrijk. Om het herkennen van woordbeelden te vergroten is de werkvorm Flitsen in Skribbel® opgenomen. Hierin worden woorden op een door de behandelaar ingesteld tempo aangeboden. De behandelaar kan voor iedere afzonderlijke leerling bepalen welke woorden er geoefend worden. Hierbij kan de behandelaar de (extra) te oefenen klanken en de lengte van het woord instellen. De behandelaar kan hierbij gebruik maken van de woordendatabank. Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen het tempo tussen de woorden en de tijd dat een woord in beeld is. Om het automatiseren te verbeteren wordt het tempo geleidelijk opgevoerd. Ook het veelvuldig herhalen van de oefening draagt bij aan het automatiseringsproces. Door woorden herhaald te lezen en visueel duidelijk te maken dat het leestempo van het kind toeneemt, doet de leerling succeservaringen op, waardoor hij de spellende strategie steeds meer zal durven loslaten.

6) bestaat uit inhoudelijke modules, die planmatig en systematisch zijn opgebouwd

De behandelmethodiek Skribbel® bestaat uit 15 modules. De basis komt hierbij aan bod in module 1 t/m 5 (klankzuivere woorden klank-onzuivere woorden etc.). Elke cliënt van Leestalent doorloopt de verschillende modules van Skribbel®, maar doorloopt hierbij niet altijd alle lessen. Per cliënt wordt bekeken welke lessen noodzakelijk zijn, waardoor er begeleiding op maat aangeboden kan worden (zie punt 7).

7) is in principe hetzelfde voor iedereen met aandacht voor individuele kenmerken

De behandelmethodiek Skribbel® bestaat uit 20 modules die voor iedere cliënt beschikbaar zijn. De basis komt hierbij aan bod in module 1 t/m 5. De begeleiding kan echter voor iedere cliënt via Skribbel® op maat aangeboden worden. Bij iedere module kiest de behandelaar die lessen die zijn/haar cliënt moeilijk vindt en noodzakelijk zijn om te oefenen. Daarnaast kiest de behandelaar de werkvormen en het huiswerk dat het beste aansluit bij de betreffende cliënt. Dit huiswerk en de werkvormen worden dus afgestemd op iedere individuele cliënt. Zo kan de behandelaar bij het samenstellen van het huiswerk ook

kiezen voor het herhalen van oefeningen uit lessen/categorieën die al eerder zijn behandeld om klankstructuren goed te kunnen blijven oefenen.

8) is geïmplementeerd in een programma dat vrijwel altijd computerondersteund zal worden aangeboden.

Skribbel® is niet alleen een behandelmethode, maar ook een behandelplatform dat wordt aangeboden via Jouw Omgeving. Het unieke van het behandelplatform is dat voor iedere cliënt een eigen profiel opgemaakt kan worden. In dit profiel worden alle personen die betrokken zijn bij de begeleiding van de leerling opgenomen. Ook worden via Skribbel® de doelen van iedere cliënt beschreven, waaraan gewerkt zal worden en kunnen de rapportages door alle betrokkenen ingelezen worden. Via het berichtenverkeer in Skribbel® staan alle betrokkenen van de cliënt digitaal met elkaar in contact en kunnen zij met elkaar informeren en adviseren over de voortgang van de resultaten van de cliënt.